

качества характера и внешний вид человека в том случае, когда они входят в состав прозвища: *ul. Henryka Brodatego, ul. Bolesława Chrobrego*. Условно можно отнести к мемориально-персональной модели с поясняющим апеллятивом конструкции, которые имеют в составе своей проприальной части только онимизированные существительные и подразумевают конкретную историческую персоналию: *ul. Prymasa Tysiąclecia (Stefan Wyszyński), ul. Starego Doktora (Janusz Korczak)*.

Мемориально-персональная модель с поясняющим апеллятивом получила широкое распространение в болгарском урбанонимиконе, где количество подобных названий достигает 12, 5 %. Модель представлена следующие типы: а – ГТ + онимизированное сущ. + имя в ед.ч. (*ул. Княгиня Клементина*); б – ГТ + онимизированное сущ. + имя в ед.ч. + фамилия (*ул. Арх. Георги Ненов*); в – ГТ + онимизированное сущ. + фамилия во мн.ч. (*ул. Братя Пешев*); г – ГТ + онимизированное сущ. + онимизированное сущ. + фамилия + имя (*ул. Проф. д-р Димитър Атанасов*); д – ГТ + имя + онимизированное сущ. (*ул. Василий Врач*); е – ГТ + онимизированное сущ. + имя + предлог + топоним (*ул. Майстор Павел от Кримин*); ж – ГТ + имя + фамилия + онимизированное сущ. (*пл. Петър Дънов-Учителят*); з – ГТ + имя + сущ. (*ул. Видул войвода*); и – ГТ + сущ. + имя + отчество в иниц. форме + фамилия (*ул. Генерал Йосиф В. Гурко*).

В болгарском урбанонимиконе в качестве поясняющих апеллятивов могут использоваться прилагательные *святой (свет), святая (света), святые (свети)*: *ул. Св. Наум, ул. Света Мария Магдалина, ул. Св.Св. Кирил и Методи*. Условно отнесём также к коммеморативно-персональной модели с поясняющим апеллятивом единицы, которые имеют в составе своей проприальной части онимизированные существительные-апеллятивы: *б-р Цар Освободител* (царь Александр II), *ул. Свети Седмочисленици* (семь славянских просветителей).

Анализ структурно-грамматических особенностей славянских отантропонимных названий внутригородских объектов показывает, что перечисленные модели действуют во всех исследованных городах, однако удельный вес названий в трёх странах отличается. В пределах белорусской урбанонимной системы количественно превалирует модель, которая состоит из географического термина (строго в препозиции) и индивидуального антропонима (фамилии). Число таких наименований достигает 61,7% от общего числа простых отонимных урбанонимов. В польских же и болгарских урбанонимиконах на долю подобных названий приходится незначительный процент. Наоборот, многословная мемориально-персональная модель с двухкомпонентным антропонимом широко используется при образовании польских (18,6%) и болгарских (29,6%) урбанонимов, а в русскоязычной белорусской урбанонимии она не распространена.

ЖАНР ГЕРАІЧНАЙ ДРАМЫ Ў ТВОРЧАСЦІ АРКАДЗЯ МАЎЗОНА

В.Ф. Падстаўленка

Віцебск, ВДУ

У сістэме айчынай драматургіі сярэдыны 1940х – пачатку 1950х гадоў сярод розных жанравых мадыфікацый (сатырычная камедыя, лірычная камедыя, вытворчая п’еса і інш.) дамінуе гераічная драма. Дадзеная з’ява была дэтэрмінавана неабходнасцю фактуальна ўзважанага падыходу да падзей нядаўняй гісторыі з захаваннем іх выразнай ідэалагічнай маркіроўкі і апалагетычнага стаўлення да савецкай рэчаіснасці. Актуалізацыя гераічнай драмы акрэсліла-

ся і ў выніку ўласналітаратурных імператываў. Маючы свой папярэдні досвед практычнага партыкулярнага выяўлення і атрымаўшы глабальны факт для мастацкага асэнсавання, жанравая мадыфікацыя гераічнай драмы прагрэсіруе, прэзентуючы поліварыянтныя формавыя мадэлі.

Згадаем, што дзейнасць Аршанскага падполля пад кіраўніцтвам К.С.Заслонова стала адным з самых папулярных аб'ектаў у творчым асяродку прыхільнікаў мастацкай герменеўтыкі ваенных падзей. Найлепшы вынік адпаведных гістарычных інтэрпрэтацый традыцыйна звязваюць з драмай А.Маўзона "Канстанцін Заслонаў".

Як вядома, названая п'еса карысталася выключным прызнаннем сярод гледачоў і крытыкаў, больш таго, у 1948 годзе яна была адзначана Дзяржаўнай прэміяй СССР. Але, як паказвае практыка, высокі статус асобных узораў мастацтва не заўсёды пацвярджаецца ў храналагічна аддаленых ацэнках літаратуразнаўцаў. Таму ёсць відавочная неабходнасць у сучаснай навуковай рэцэпцыі дадзенай гераічнай драмы А.Маўзона.

Так, найперш варта адзначыць характэрнасць твора і вялікую ступень яго гістарычнай і мастацка-культурнай рэпрэзентатывнасці, што ў пэўнай ступені звязана з асобай аўтара, тыповага носьбіта тагачаснага генерацыйнага мыслення, з перыядам працы над п'есай і момантам яе з'яўлення (1946 – 1947 гг.). З гэтага вынікае, што апісаная ў драме карціна падаюцца з мінімальным часавым дыстанцыраваннем (з усімі ідэйна-мастацкімі выдаткамі і перавагамі такой адметнасці).

У адпаведнасці з класіфікацыяй даследчыцы І.В.Шаблоўскай літаратуру пра вайну мэтазгодна дыферэнцыраваць па наступных чатырох функцыянальных групах: псіхааналітычная, літаратура сведчання, маніпулятарская, філасофская. Гераічная драма А.Маўзона мае тэтрафункцыянальныя адзнакі. Аўтар у асноўным удала выкарыстаў магчымасці іманентнага жанравага сінкрэтызму. Падзейна абапіраючыся на біяграфічны матэрыял, нават фактаграфічна яго ўзнаўляючы, аўтар псіхалагічна дакладна раскрывае драматызм становішча аршанскіх падпольшчыкаў (перадусім, К.Заслонова) і зместава балансуе на мяжы паміж кан'юнктурнымі лозунгамі і глыбокімі маральна-філасофскімі сентэнцыямі.

Пры гэтым варта памятаць яшчэ адзін жанравы канон, паводле якога гістарычны жанр захоўвае выразную скіраванасць на духоўнае ўдасканаленне нацыі, маральнае выхаванне чалавека (В.К.Шынкярэнка). А вынікі матэрыялізацыі акрэсленага пастулату залежаць ад часавых ідэалагем, іх магістральнай уплывовасці на літаратурны працэс, таленавітасці аўтара, яго пазіцыі і, што таксама важна, светапогляднай абачлівасці пісьменніка.

У гэтай сувязі больш падрабязна спынімся на выяўленні вобраза аўтара ў п'есе "Канстанцін Заслонаў". Апроч апасродкавана сфарміраванай высновы адносна пісьменніцкай прыхільнасці да гераічных вобразаў падпольшчыкаў, па сутнасці, адзіным элементам абазначэння аўтарскага "Я" стаў паратэкст. Пры гэтым канстантны ракурс аб'ектыўнага асэнсавання ваенных падзей прывёў А.Маўзона да таго, што паратэкстуальны ўзровень твора выключна фрагментарны і да крайнасці мінімалізаваны. Дарэчы, дадзеная асаблівасць з'яўляецца прыкметай аўтарскага стылю і адзначаецца і ў іншых яго драматургічных прыкладах.

Прадметам аўтарскай увагі ў драме стала праблема героя і антыгероя ў кардынальна зменлівы час, вытокі гераізму і патрыятызму ў асобе. Заканамерна, што канфліктны базіс п'есы ўтварае процідзеянне варагуючых бакоў: фашыстаў, іх паслугачоў – аршанскіх падпольшчыкаў. Пры гэтым А.Маўзонам удала будуюцца рознаўзроўневы канфлікт. Калі першы яго ўзровень – *персанажна пазіцыянава-*

ны – канкрэтна візуалізуецца і “празрыста” акрэсліваецца на сцэне, то другі ўзровень – *ідэйна канцэптualны* – канчаткова раскрываецца ў падтэксе твора пасля аналітычнага ўзважвання рэплік персанажаў-апалагетаў жыцця ці смерці, носьбітаў сапраўдных гуманістычных альбо мізантрапічных светапоглядных перакананняў.

Напрыклад, жыццесцвярджалную ідэю развіваюць у п’есе вобразы Заслонава, Аксаніча, Ані. Доказам таму могуць паслужыць словы Канстанціна Заслонова з маналога пра ўласны лёс: “*І перад ім новае, шырокае жыццё адкрылася. І люблю ён яго так, што кожны дзень прачынаўся разам з сонцам, каб больш бачыць. Засынаў позна ноччу, бо хацеў як мага больш уведаць*” [1, 613].

У драме супрацьлеглыя – дэструктыўныя – уяўленні ўласцівы для прадстаўнікоў нямецкай акупацыйнай улады, што паказальна дэманструюць словы маёра гестапа Нейгауза: “*У маім евангеллі першая заповедзь – забі кожнага рускага і тады...*” [1, с. 567]. Жахлівасць дадзенага скарэктаванага фашысцкай ідэалогіяй імператыву ўзмацняецца за кошт яго папярэджальнага змрочна-іранічнага тону і свядомай (фактычна, сатанінскай) прафанацыі біблейскіх пастулатаў і ісцін.

Увогуле, канцэпт *жыццё* раскрываецца ў драме амбівалентна. Развіваючы высока рамантычную і звыштрагічную ідэю апалогіі жыцця ў абставінах перманентнай магчымасці смерці, аўтар вылучае два палярныя варыянты: *барацьба за жыццё дзеля сябе* (вобразы фашыстаў, здраднікаў Смалягі і Бураўчыка) і *барацьба за жыццё дзеля іншых* (вобразы Заслонова, падпольшчыкаў).

Асобны аспект даследавання ваеннай рэчаіснасці вымагаў ад драматурга стварэння сацыяльна і псіхалагічна пераканаўчых партрэтаў сучаснікаў, перадусім, К.Заслонова. У п’есе практыкуецца агульны прынцып монадзееання, паслядоўнага падзейна акрэсленага вобразнага акцэнтавання. Пры напісанні гераічнай драмы такія падыход поўнаасцю апраўданы па розных прычынах, сярод якіх і той факт, што Канстанцін Заслонаў – гэта, сутнасна, канкрэтная асоба, якая спрычынілася да пазітыўнага вырашэння гістарычных драматычных канфліктаў, вызначальных падзей грамадска-палітычнага кшталту (у дадзеным выпадку, ваенных супярэчнасцей).

Разважаючы далей пра мастацкі тыпаж вобраза Заслонова, можна адзначыць, што ён таксама ўяўляе сабой трансфармаваны тып героя-адзіночкі з частковай часовай адрывутасцю ад свайго асяроддзя. Гэты момант таленавіта развіты ў п’есе ў магістральнай інтрызе пад умоўнай назвай “свой сярод чужых – чужы сярод сваіх”. Дэманстратыўныя ці ролевыя паводзіны Заслонова ствараюць звыштэатральную рэчаіснасць на сцэне, а цэнтральныя сюжэтныя калізійны ўспрымаюцца як адмысловая трагігульнёвая сітуацыя.

Такім чынам, драматург творча пераадолеў біяграфізм прататыпнага матэрыялу, сінтэзаваў напружаны псіхалагізм падпольнай дзейнасці з сімволіка-легендарнымі элементамі, даказаў ідэю глыбокай маральнасці і народнай асновы патрыятызму і, у выніку, прэзентаваў на суд глядача арыгінальную мадыфікацыю гераічнай драмы.

ЛІТАРАТУРА

1. Беларуская савецкая проза і драматургія / Пад рэд. Я.Коласа і інш. – Мн.: Дзярж.выд-ва БССР, 1948. – 620 с.